

Шакун Наталія

<https://orcid.org/0000-0003-2761-9965>
Researcher ID H-6463-2014
Scopus-Author 57780240800

Кандидат філософських наук, доцент,
завідувач кафедри філософії і суспільних наук,
Національний університет «Чернігівська політехніка»
(Чернігів, Україна) E-mail: shakunn@stu.cn.ua

Щербина Наталія

<https://orcid.org/0009-0002-5573-0505>
Researcher ID KNU-4191-2024

Кандидат історичних наук, доцент кафедри педагогіки
та професійної етики гуманітарного факультету
Пенітенціарної академії України
(Чернігів, Україна) E-mail: natalboyko@gmail.com

ДУХОВНІСТЬ ЯК ЧИННИК ПІДТРИМКИ МЕНТАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Стаття присвячена філософсько-антропологічному осмисленню духовності як чинника підтримки ментального здоров'я здобувачів вищої освіти в умовах війни та посттравматичних викликів сучасного українського суспільства. Визначено, що ментальне здоров'я здобувачів вищої освіти постає не лише як психічна чи медико-клінічна характеристика, а як цілісний антропологічний феномен, у структурі якого провідну роль відіграє духовний вимір, пов'язаний зі смислотворенням, ціннісним самовизначенням і самотрансценденцією особистості в освітньому середовищі. Окреслено світоглядну, смислотворчу та регулятивну функції духовності, які забезпечують внутрішню цілісність здобувача вищої освіти, його духовну налаштованість, екзистенційну стійкість і здатність до адаптації в умовах воєнної та соціальної нестабільності. Обґрунтовано необхідність подолання редуцціоністських підходів до розуміння ментального здоров'я в освітньому контексті та наголошено на важливості міждисциплінарного й філософсько-антропологічного підходів до його дослідження. Показано, що духовна підтримка ментального здоров'я здобувачів вищої освіти має не лише індивідуальний, а й соціокультурний вимір, у якому вагому роль відіграють релігійні та духовні інституції, зокрема церква й капеланство, діяльність яких сприяє формуванню освітньо підтримувального середовища та зміцненню ментального здоров'я студентської молоді.

Мета статті – філософсько-антропологічне осмислення духовності як чинника підтримки ментального здоров'я здобувачів вищої освіти та виявлення її світоглядної, смислотворчої й регулятивної ролі у забезпеченні внутрішньої цілісності, екзистенційної стійкості й здатності до адаптації особистості в контексті сучасного освітнього простору.

Процедура теоретико-методологічного дослідження зумовлена міждисциплінарним характером проблеми духовності у структурі ментального здоров'я особистості та потребою її цілісного філософського осмислення. Методологічним підґрунтям дослідження слугує філософсько-антропологічний підхід, який дозволяє розглядати людину як цілісну істоту, що поєднує психічний, духовний і соціокультурний виміри буття.

Наукова новизна дослідження полягає в філософсько-антропологічному осмисленні духовності як фундаментального чинника підтримки ментального здоров'я здобувачів вищої освіти. У роботі подолано редуцціоністські підходи до розуміння ментального здоров'я, що зводять його переважно до психічної або медико-клінічної категорії, та обґрунтовано духовність як світоглядний, смислотворчий і регулятивний ресурс забезпечення внутрішньої цілісності особистості. Вперше виявлено роль духовності у формуванні екзистенційної стійкості та адаптаційної здатності здобувачів вищої освіти в умовах сучасного освітнього простору.

Висновки. У результаті здійсненого дослідження обґрунтовано положення про те, що ментальне здоров'я особистості постає як цілісний антропологічний феномен, у структурі якого ключову роль відіграє духовний вимір. Духовність у філософсько-антропологічному сенсі визначається як здатність людини до смислотворення, самотрансценденції та

ціннісного самовизначення, що забезпечує внутрішню узгодженість переживань, переконань і життєвих практик. Духовна підтримка ментального здоров'я в сучасному українському суспільстві має не лише індивідуальний, а й виразний соціокультурний вимір. Важливу роль у цьому відіграють релігійні та духовні інституції, зокрема церква та капеланство, діяльність яких виходить за межі культової практики й охоплює соціальне служіння, волонтерство, психологічну та екзистенційну підтримку різних груп населення. Таким чином, духовність постає як багатовимірний чинник збереження й зміцнення ментального здоров'я особистості та суспільства.

Ключові слова: ментальне здоров'я здобувачів вищої освіти; духовність; освітній простір; смислотворення; посттравматичне зростання; екзистенційна стійкість.

Постановка проблеми. У сучасному світі проблема ментального здоров'я набуває особливої гостроти, зумовленої прискоренням соціальних змін, зростанням рівня невизначеності, фрагментацією ідентичності та посиленням екзистенційних викликів, з якими стикається особистість. У контексті глобальних криз, а для українського суспільства – також у реаліях війни, травматичного досвіду та тривалої соціальної напруги, ментальне здоров'я перестає бути виключно медичною або психологічною проблемою й постає як комплексне антропологічне та світоглядне питання.

Домінантні підходи до осмислення ментального здоров'я у сучасному науковому дискурсі здебільшого зосереджені на клінічних, поведінкових або емоційно-когнітивних показниках. Така редукція, попри її прикладну ефективність, виявляється недостатньою для розуміння глибинних механізмів внутрішньої стійкості особистості, її здатності зберігати цілісність, смислову орієнтацію та відповідальне ставлення до власного буття в умовах тривалих кризових впливів. У цьому зв'язку постає потреба виходу за межі суто інструментального трактування ментального здоров'я та звернення до його духовно-світоглядних засад.

Феномен духовності в сучасних дослідженнях часто розглядається фрагментарно або ототожнюється з релігійною практикою, моральною нормативністю чи психологічними техніками саморегуляції. Водночас у філософсько-антропологічному вимірі духовність постає як фундаментальна здатність людини до смислотворення, самотрансценденції та ціннісного самовизначення. Саме ця здатність забезпечує внутрішню інтеграцію досвіду, узгодженість між переживанням, мисленням і дією, а отже – формує підґрунтя ментального здоров'я як цілісного стану особистості.

Проблема полягає в тому, що духовність рідко осмислюється як структурний компонент ментального здоров'я, а не як зовнішній або допоміжний чинник. Відсутність концептуально узгодженого філософського підходу до аналізу взаємозв'язку духовності та ментального здоров'я ускладнює формування цілісних освітніх і гуманітарних моделей підтримки особистості. Це особливо актуально в умовах суспільних трансформацій, коли здатність до внутрішньої опори, смислової рефлексії та духовної стійкості набуває визначального значення.

Отже, актуалізується необхідність філософського осмислення духовності не лише як абстрактної категорії, а як антропологічного феномену, що безпосередньо включений у структуру ментального здоров'я особистості. Такий підхід відкриває можливість подолання редукціоністських моделей і формування цілісного бачення людини як єдності психічного, духовного та світоглядного вимірів. Пошук балансу між емоційним, соціальним та духовним аспектами стає критично важливим для збереження колективної здатності українського суспільства до функціонування та розвитку.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питання ментального здоров'я є предметом дослідження багатьох вітчизняних дослідників. Так, Л.В. Калашникова, Ю.Ю. Руденко, та С.А. Руденко, розглянули питання ментального здоров'я в контексті комплексного підходу [2]. О. Кравченко надела досвід підтримки ментального здоров'я учасників освітнього процесу Уманського державного педагогічного університету імені П. Тичини [4]. Детальний аналіз сутності духовної підтримки в контексті психології та психотерапії в дискурсі міжнародних наукових праць здійснили О.Г. Шахова та І.В. Жданова [10]. Проте попри значну увагу до питань ментального здоров'я, виявляється фрагментарність міждисциплінарних досліджень, виправити яку здатен філософський підхід, орієнтований на розгляд його духовно-ціннісних засад. Духовність як цілісний феномен була предметом дослідження Целякової О.М. [8], як одна із сутностей людини – Р.Ю. Коперльос [3]. Роботи цих вчених також слугують методологічним орієнтиром нашого дослідження.

Мета статті – філософсько-антропологічне осмислення феномену духовності як структурного компонента ментального здоров'я особистості та виявлення її світоглядної, смислотворчої й регулятивної ролі у забезпеченні внутрішньої цілісності людини, її духовної налаштованості та здатності до посттравматичного росту в умовах війни.

Теоретико-методологічна основа дослідження зумовлена міждисциплінарним характером проблеми духовності у структурі ментального здоров'я особистості та потребою її цілісного філософського осмислення. Дослідження має теоретичний, концептуально-аналітичний характер і

спрямоване на подолання редукціоністських підходів, у межах яких ментальне здоров'я розглядається переважно як психічна або медико-клінічна категорія.

Методологічним підґрунтям дослідження слугує філософсько-антропологічний підхід, який дозволяє розглядати людину як цілісну істоту, що поєднує психічний, духовний і соціокультурний виміри буття. У цьому контексті духовність інтерпретується як внутрішній екзистенційний вимір особистості, пов'язаний зі здатністю до смислотворення, самотрансценденції та ціннісної рефлексії, а ментальне здоров'я – як динамічний стан внутрішньої цілісності та світоглядної узгодженості.

Для аналізу внутрішнього досвіду духовності застосовується феноменологічний метод, що дає змогу зосередитися на переживанні духовних смислів, цінностей і життєвих орієнтацій у свідомості особистості без редукції їх до зовнішніх функцій або поведінкових проявів. Це дозволяє розкрити духовність як живий, процесуальний феномен, що безпосередньо впливає на психоемоційну рівновагу та екзистенційну стійкість людини.

Герменевтичний підхід використовується для інтерпретації філософських, культурних і світоглядних текстів, у яких осмислюється проблема духовності та ментального здоров'я. Ураховуємо, що інтерпретаційна природа герменевтики «дає змогу поєднати когнітивний та моральний компоненти наукового пізнання» [9]. Завдяки герменевтиці виявляються глибинні смислові структури, символічні образи та ціннісні настанови, що формують уявлення про духовне благополуччя в різних інтелектуальних традиціях.

Важливим елементом методології є міждисциплінарний аналіз, що передбачає співвіднесення філософських концепцій із напрацюваннями сучасної психології, психотерапії, культурології та освітніх досліджень. Такий підхід дозволяє зберегти концептуальну автономію філософського аналізу, водночас розширюючи його евристичний потенціал.

У цілому процедура дослідження ґрунтується на поєднанні аналітичного, інтерпретаційного та синтетичного рівнів осмислення, що забезпечує цілісне розкриття духовності як структурного чинника ментального здоров'я особистості та створює підґрунтя для подальших теоретичних узагальнень і практичних освітніх застосувань.

Виклад основного матеріалу. У контексті сучасного освітнього простору ментальне здоров'я здобувачів вищої освіти постає як важлива умова їхнього успішного навчання, особистісного розвитку та професійного становлення. Освітнє середовище, особливо в умовах воєнного стану, зростання інформаційного навантаження та соціальної нестабільності, потребує не лише психологічної підтримки студентської молоді, а й формування внутрішніх світоглядних ресурсів, що забезпечують стійкість, здатність до саморегуляції та відповідального життєвого вибору. У цьому зв'язку духовність набуває педагогічного значення як чинник підтримки ментального здоров'я та цілісного розвитку особистості здобувача освіти.

У сучасному науковому та соціальному дискурсі поняття ментального здоров'я набуває множинних інтерпретацій. За визначенням Центру громадського здоров'я громадян України Міністерства охорони здоров'я України, психічне (ментальне) здоров'я – це стан психічного благополуччя, яке дозволяє людям справлятися з життєвими стресами, реалізовувати свої здібності, навчатися й працювати, а також робити внесок у життя суспільства. Це невід'ємний компонент здоров'я та благополуччя, який є основою нашої індивідуальної та колективної здатності ухвалювати рішення, будувати стосунки та формувати світ, у якому ми живемо [1].

Проте у науковому дискурсі відсутній єдиний підхід до розуміння поняття «ментального здоров'я». Розглянувши різні підходи до цієї проблеми, науковці слушно підкреслюють, що нині цей феномен розуміється як загальна духовна налаштованість людини на власне благополуччя та благополуччя оточення. Дослідники відзначають широкий спектр критеріїв ментального здоров'я, що стосуються соціально-психологічної, індивідуально-психологічної та ціннісно-смислової сфер особистості. Обґрунтованою є думка про те, що в основі ментального здоров'я, окрім ментальності, покладено два системоутворювальні компоненти: баланс між емоційним, психологічним, соціальним і духовним благополуччям особистості та стан гармонії людини з навколишнім світом та із собою. Саме за умови єдності означених компонентів ментальне здоров'я лежить в основі процесу успішної адаптації людини до мінливого навколишнього середовища, дозволяє справлятися із кризовими ситуаціями та підтримувати рівновагу між різними аспектами життя особистості та здійснювати позитивний вплив на оточення [2, 79].

Зважаючи на сучасні українські реалії питання збереження ментального здоров'я українців є вже само по собі феноменом, адже попри щоденні обстріли й тривоги, наше суспільство продовжує не лише функціонувати, а й розвиватись. Тому логічним постає питання пошуку факторів, які можуть сприяти його зміцненню. У цьому контексті слушною думкою є позиція науковиць І. Утюж та Н. Спиці, які розглядають ментальне здоров'я як свого роду розвинений світоглядний імунітет для людини, адже, на їхнє переконання, світогляд завжди був пов'язаний з філософією, як духовним інструментом, який з давніх давен, надає людині імпульси, встановлює ієрархію системи цінностей, визначає смисл і мету людського життя, відкриває світ, в якому людина почувається захищеною [6].

Методологічно виправданою є позиція, згідно з якою в основі ментального здоров'я лежить гармонія людини із собою та навколишнім світом. Саме єдність зазначених компонентів забезпечує успішну адаптацію до мінливого соціального середовища, здатність протистояти кризовим ситуаціям і підтримувати внутрішню цілісність. Таким чином, ментальне здоров'я має чітко виражений світоглядний вимір, що безпосередньо пов'язує його з феноменом духовності.

Аналіз сучасних досліджень дозволяє стверджувати, що духовність виконує стабілізуючу, інтегративну та смислотворчу функції у структурі ментального здоров'я особистості. Вона формує своєрідний «світоглядний імунітет», який допомагає людині зберігати внутрішню опору в умовах тривалого стресу, невизначеності та травматичного досвіду.

Екзистенційний вимір людини в умовах війни, коли з'являються нові виміри стресу, в якому довго має жити людина, це феномен посттравматичного зростання, як можливості стати сильнішим і дорослішим, зберігати силу духу, а отже і ментальне здоров'я [6, 146].

Феномен посттравматичного росту обов'язково пов'язаний з світоглядною системою особистості й тому основними аспектами посттравматичного росту є:

- зміна цінностей, оскільки люди можуть переосмислити свої цінності та пріоритети, набуваючи
- нового розуміння життя;
- зміна відносин, способу спілкування та взаємодії;
- розвиток внутрішньої сили, а саме розвиток внутрішньої міцності, сили духу та самостійності;
- більш глибоке розуміння себе, нових граней своєї особистості;
- зміна життєвої перспективи, нового сприйняття світу та більшого розуміння значення життя [6, 147].

У цьому контексті духовність сприяє формуванню резильєнтності – здатності не лише витримувати кризові ситуації, а й інтегрувати їх у власний життєвий досвід без втрати внутрішньої цілісності. Вона допомагає людині зберігати відповідальність за власне життя, приймати складні рішення та знаходити сенс у граничних ситуаціях.

У сучасному гуманітарному дискурсі духовність дедалі частіше постає не як похідна релігійності чи сукупність окремих духовних практик, а як фундаментальний антропологічний вимір людського буття. У філософсько-антропологічному розумінні духовність пов'язана зі здатністю людини до смислотворення, самотрансценденції та ціннісного самовизначення, що дозволяє їй виходити за межі безпосередніх біологічних і соціальних детермінацій.

Такий підхід дає змогу розглядати духовність як універсальний вимір людської екзистенції, притаманний кожній особистості незалежно від рівня її релігійної залученості. Як слушно зауважують дослідники, релігія інституціоналізує духовність, тоді як сама духовність має значно ширший, індивідуалізований і динамічний характер. Вона може реалізовуватися через різноманітні форми життєвої активності, систему переконань, переживання сенсу, внутрішню свободу та відповідальність за власний життєвий вибір.

У цьому контексті важливо наголосити, що духовність не є автоматичною гарантією морального або особистісного зростання. На відміну від нормативних релігійних моделей, вона постає як внутрішня робота особистості зі смислами, цінностями та життєвими орієнтирами. Саме тому духовність може виступати інтегративним чинником внутрішнього світу людини, забезпечуючи узгодженість між її переживаннями, переконаннями та діями. Разом із тим, такі духовні цінності як гідність, солідарність, відповідальність, віра в сенс відіграють ключову роль у підтримці ментального здоров'я як окремих осіб, так і суспільства загалом.

З педагогічної точки зору духовність може розглядатися як інтегративний особистісний ресурс, що поєднує ціннісні орієнтації, смислові настанови та здатність до рефлексії власного життєвого досвіду. Саме ці характеристики сприяють формуванню внутрішньої цілісності здобувачів вищої освіти, їхньої екзистенційної стійкості та готовності до адаптації в умовах змін. Духовний вимір освітнього процесу виявляється не у нав'язуванні певних світоглядних моделей, а у створенні педагогічних умов для розвитку смислотворення, відповідальності, гідності, солідарності та усвідомлення особистісного сенсу навчальної і професійної діяльності.

У цьому контексті підтримка ментального здоров'я здобувачів вищої освіти передбачає розширення виховної та гуманітарної складової освітнього процесу, інтеграцію духовно-ціннісних орієнтирів у навчальні дисципліни, позааудиторну діяльність і соціальні практики. Особливого значення набуває співпраця закладів вищої освіти з інституціями духовної та соціальної підтримки, а також розвиток освітніх програм, спрямованих на формування світоглядної рефлексії, резильєнтності та здатності до посттравматичного зростання студентської молоді.

О.Г. Шахова та І.В. Жданова також акцентують на тому, що релігія вбудовує духовність в організовану структуру ідей і діяльності, духовність може мати більш широкий і, отже, більш індивідуалізований підхід до предмета чи конкретної духовної практики. Релігія не завжди сприяє духовному зростанню, тому що вона може бути спрямована на діяльність, що сприяє марнославству, ідеям вищості, або може призводити до почуття нікчемності, провини та приниження. Духовність стосується різноманітної діяльності, яка не обов'язково пов'язана з організованою релігійною установою, а радше

пов'язана з унікальною системою вірувань і відчуттям святості. Для багатьох людей духовність є створенням особистого зв'язку з тим, що вони вважають духовним, і визначенням мети та сенсу життя [10, 95–96].

Проте, говорячи про світоглядні парадигми сучасності науковці засвідчують, що на протигагу теоріям секуляризації приходять постсекуляризм, «нова парадигма», яка акцентує увагу на тому, що релігія є порівняно незмінною константою існування, а релігійність є властивістю людської природи. Висновки прихильників «нової парадигми» говорять про життєвість релігії, а не її зникнення, і кидають виклик передбаченням теоретиків секуляризації [9, 93]. Дослідники використовують поняття «духовна революція сучасності» або «духовний поворот», «відхід від традиції» і розповсюдження постхристиянської духовності, який характеризується тим, що духовність часто не просто відокремлюється, але й протиславляється релігійності. У цьому контексті особливого значення набувають особиста свобода, творчий потенціал, фізичний добробут (здоров'я), самореалізація та набуття сенсу життя, єдність і гармонія з усім світом. Зміна перспективи від інституту до індивіда виявляється в діаді «релігія – духовність».

У 2024 році вийшло 2-ге видання Оксфордського довідника з психології та духовності, в якому автори констатують початок духовного ренесансу психологічної науки. Провідні дослідники стверджують фундаментально нову парадигму духовності, яка вважає свідомість первинною, тому її назвали «постматеріалізм», яка розглядає людину як «відкрити систему», що онтологічно існує як частина навколишнього поля свідомості, інформації, любові та намірів [9, 93–94].

Говорячи про сучасне українське суспільство, маємо розуміти, що в умовах війни його духовні орієнтири змінюються, хоч релігійність традиційно притаманна нашому народу. За даними останніх соціологічних опитувань, близько 70% українців стабільно заявляють про свою релігійність. Поступово українці усвідомлюють позитивну роль релігії і Церкви в суспільстві. В 2022 р. в зв'язку із війною число тих, хто змінив своє ставлення до релігії, істотно збільшилося. Якщо в 2021 р. прихильно ставилися до релігії 49,5%, то наступного року таких стало 59%. Довіра до Церкви традиційно тримається в межах 65% [7].

Російсько-українська війна внесла істотні корективи в характеристику релігійної ситуації. Релігійні організації стали реально присутніми на війні – через своїх парафіян, особливо капеланів, волонтерів. Церкви стали ініціаторами і реалізаторами багатьох нових соціальних програм, спрямованих на підтримку низки інститутів та організацій (ЗСУ, Нацгвардія, «Азов», освітні, медичні, пенітенціарні заклади тощо) та різних верств населення. Церкви проявили свою активність в культурних проєктах, в дипломатії як адвокати справедливого миру. Завдяки релігійним лідерам, які впливають і на політичних, і на державних діячів, вдається вирішувати не тільки релігійні/духовні питання, а й економічні, фінансові, гуманітарні (зокрема, мова йде про місію протестантських церков до Сенату США, яка сприяла виділенню Україні військової допомоги) [7].

Сучасне українське військове капеланство розглядається як найбільш яскравий та динамічний прояв релігійного волонтерства та соціального служіння, що провадиться на місцях дислокації воєнізованих підрозділів, у військовому навчальному закладі, установах та організаціях Збройних Сил України (ЗСУ). Серед інших напрямів капеланського служіння можемо навести такі приклади як: морські капелани, що служать у великих портах; поліцейські капелани, що працюють разом із правоохоронними органами; муніципальні капелани, що працюють із місцевою владою, проводять соціальні тренінги; є медичні капелани, які працюють і з цивільними, і з військовими у шпиталях та звичайних лікарнях; є тюремні капелани, що служать у в'язницях, СІЗО [5].

Висновки. У результаті здійсненого дослідження обґрунтовано положення про те, що ментальне здоров'я здобувачів вищої освіти доцільно розглядати як цілісний гуманітарний феномен, що не зводиться до психоемоційного чи клінічно зумовленого стану, а пов'язаний із формуванням світоглядних орієнтацій, ціннісних установок і внутрішньої цілісності особистості.

Установлено, що духовність в освітньо-соціокультурному вимірі виступає важливим чинником підтримки ментального здоров'я, оскільки сприяє розвитку смислотворення, здатності до саморефлексії та відповідального ставлення до власного життя й навчальної діяльності. Саме духовний вимір забезпечує внутрішню узгодженість переживань, переконань і поведінкових практик здобувачів вищої освіти, створюючи підґрунтя для їхньої екзистенційної стійкості та здатності до адаптації в умовах освітніх і соціальних викликів.

Доведено, що в умовах воєнного та посткризового розвитку суспільства духовність набуває особливого значення як ресурс посттравматичного зростання, формування резильєнтності та інтеграції складного життєвого досвіду в особистісну й професійну траєкторію, що актуалізує необхідність урахування духовно-світоглядного виміру в сучасному освітньому просторі.

Перспективи подальших досліджень. Подальші дослідження проблеми духовності у структурі ментального здоров'я особистості доцільно спрямувати на поглиблення міждисциплінарного діалогу між філософією, психологією, соціологією, педагогікою та релігієзнавством. Зокрема, перспективним є

поєднання філософсько-антропологічного аналізу з емпіричними дослідженнями, що дозволить виявити конкретні механізми впливу духовних цінностей, світоглядних орієнтацій і практик смислотворення на рівень ментального благополуччя різних соціальних груп.

Окремого наукового осмислення потребує феномен посттравматичного зростання в умовах воєнного та післявоєнного досвіду українського суспільства. Перспективними є дослідження ролі духовних архетипів, наративів, символів і колективних смислів у формуванні екзистенційної стійкості, резильєнтності та відновлення внутрішньої цілісності особистості. Це відкриває можливості для глибшого розуміння духовності не лише як індивідуального ресурсу, а як чинника колективної ментальної стабільності.

Важливим напрямом подальших досліджень є також аналіз духовності в освітньому та соціальному просторі, зокрема у практиках капеланства, соціального служіння та гуманітарної підтримки. Розробка філософсько-освітніх моделей формування ментального здоров'я, орієнтованих на розвиток смислової рефлексії, відповідальності та внутрішньої свободи, може стати вагомим внеском у створення цілісних стратегій підтримки особистості в умовах тривалих суспільних трансформацій.

References:

1. Дбаймо про психічне здоров'я: кілька порад, як його підтримати. *Центр громадського здоров'я МОЗ України (2026)*. URL : <https://phc.org.ua/news/dbaymo-pro-psikhichne-zdorovya-kilka-porad-yak-yogo-pidtrimati> (дата звернення: 01.01.2026).
Tsentr hromadskoho zdorovia MOZ Ukrainy [Public Health Centre of the Ministry of Health of Ukraine]. (2026). *Dbaymo pro psikhichne zdorov'ia: kilka porad, yak yoho pidtrymaty* [Let's take care of mental health: a few tips on how to support it]. <https://phc.org.ua/news/dbaymo-pro-psikhichne-zdorovya-kilka-porad-yak-yogo-pidtrimati> [In Ukrainian].
2. Калашникова Л.В., Руденко Ю.Ю., Руденко С.А. Розуміння сутності ментального здоров'я в контексті комплексного підходу. *Наукові записки. Серія: Психологія*. 2024. № 1 (Квіт). С. 74–81. DOI: <https://doi.org/10.32782/cusu-psy-2024-1-10>.
Kalashnykova, L. V., Rudenko, Yu. Yu., & Rudenko, S. A. (2024). Rozuminnia sutnosti mentalnoho zdorov'ia v konteksti kompleksnoho pidkhodu [Understanding the essence of mental health in the context of a comprehensive approach]. *Naukovi zapysky. Seriya: Psykholohiia [Scientific notes. Series: Psychology]*, (1), 74–81. <https://doi.org/10.32782/cusu-psy-2024-1-10> [In Ukrainian].
3. Коперльос Р.Ю. Духовність як одна із сутностей людини. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2023. № 42. С. 43–47. URL : <https://doi.org/10.32782/apfs.v042.2023.8> [In Ukrainian].
Koperlios, R. Yu. (2023). Dukhovnist yak odna iz sutnostei liudyny [Spirituality as one of the human essences]. *Aktualni problemy filosofii ta sotsiologii [Current issues in philosophy and sociology]*, (42), 43–47. <https://doi.org/10.32782/apfs.v042.2023.8> [In Ukrainian].
4. Кравченко О.О. Соціально-психологічна підтримка ментального здоров'я учасників освітнього процесу у кризових ситуаціях (практичний досвід). *Social Work and Education*. 2023. Vol. 10. № 1. P. 35–47. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/28745/1/Kravchenko.pdf> (Дата звернення: 02.01.2026).
Kravchenko, O. O. (2023). Sotsialno-psykholohichna pidtrymka mentalnoho zdorov'ia uchasnykiv osvithnoho protsesu u kryzovykh sytuatsiakh (praktychnyi dosvid) [Socio-psychological support of mental health of educational process participants in crisis situations (practical experience)]. *Social Work and Education*, 10(1), 35–47. <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/28745/1/Kravchenko.pdf> [In Ukrainian].
5. Ступа А.В. Інститут капеланства: український досвід (1991–2021 ст.) : кваліфікаційна робота магістра спеціальності 032 «Історія та археологія» / наук. керівник О. М. Ігнатуша. Запоріжжя : ЗНУ, 2021. 96 с.
Stupa, A. V. (2021). *Instytut kapelanstva: ukraïnskyi dosvid (1991–2021 st.)* [The institution of chaplaincy: Ukrainian experience (1991-2021)] (Master's thesis, Zaporizhzhia National University). [In Ukrainian].
6. Утюж І., Спиця Н. Ментальне здоров'я сучасного українського суспільства: соціально-філософський погляд на проблему. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філософські науки*. 2024. № 95. С. 140–152.
Utiuzh, I., & Spytzia, N. (2024). Mentalne zdorov'ia suchasnoho ukraïnskoho suspilstva: sotsialno-filosofskyi pohliad na problemu [Mental health of modern Ukrainian society: a socio-philosophical view of the problem]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnogo universytetu imeni Ivana Franka. Filosofski nauky [Bulletin of Ivan Franko Zhytomyr State University. Philosophical Sciences]*, (95), 140–152. [In Ukrainian].
7. Филипович Л. Релігійна ситуація в Україні в часі російсько-української війни. URL <https://sofiyske-bratstvo.org/religijna-sytuacziya-v-ukrayini-v-chasi-rosijsko-ukrayinskoyi-vijny/> (дата звернення: 02.01.2026).

- Fylypovych, L. (n.d.). *Relihiina sytuatsiia v Ukraini v chasi rosiisko-ukrainskoi viiny* [The religious situation in Ukraine during the Russian-Ukrainian war]. Sofiyske Bratstvo. Retrieved January 2, 2026, from <https://sofiyske-bratstvo.org/religijna-sytuacziya-v-ukrayini-v-chasi-rosijsko-ukrayinskoyi-viiny/> [In Ukrainian].
8. Целякова О.М. Духовність як цілісний феномен: проблеми концептуалізації в контексті соціально-філософського пізнання. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2008. Вип. 33. С. 65–73. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpqgzdia_2008_33_10 (Дата звернення: 01.01.2026).
Tseliakova, O.M. (2008). Dukhovnist yak tsilisnyi fenomen: problemy kontseptualizatsii v konteksti sotsialno-filosofskoho piznannia [Spirituality as a holistic phenomenon: problems of conceptualization in the context of socio-philosophical knowledge]. *Humanitarnyi visnyk Zaporizkoi derzhavnoi inzhenernoi akademii* [Humanitarian Bulletin of the Zaporizhzhia State Engineering Academy], (33), 65–73. http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpqgzdia_2008_33_10 [In Ukrainian].
9. Шакун Н.В., Мельник О. Є., Ковальова І.О. Роль філософської герменевтики у формуванні етичних орієнтирів для сучасної науки. *Вісник гуманітарних наук*. 2025. № 9. С. 17. <https://doi.org/10.5281/zenodo.15826018>
Shakun, N.V., Melnyk, O.Ye., & Kovalova, I.O. (2025). Rol filosofskoi hermenevtyky u formuvanni etychnykh oriientyryv dlia suchasnoi nauky [The role of philosophical hermeneutics in shaping ethical guidelines for modern science]. *Visnyk humanitarnykh nauk* [Bulletin of Humanities], (9), 17. <https://doi.org/10.5281/zenodo.15826018> [In Ukrainian].
10. Шахова О.Г., Жданова І.В. Духовний вимір особистості в психології та психотерапії: огляд зарубіжних досліджень. *Психіатрія, неврологія та медична психологія*. 2025. Т. 12. № 1(27). С. 91–103
Shakhova, O. H., & Zhdanova, I. V. (2025). Dukhovnyi vymir osobystosti v psykhologii ta psykhoterapii: ohliad zarubizhnykh doslidzhen [Spiritual dimension of personality in psychology and psychotherapy: a review of foreign research]. *Psykhiatriia, nevrolohiia ta medychna psykholojiia* [Psychiatry, neurology and medical psychology], 12(1), 91–103. [In Ukrainian].

Shakun Nataliya

<https://orcid.org/0000-0003-2761-9965>

Researcher ID H-6463-2014

Scopus-Author 57780240800

PhD in Philosophy Sciences, Associate Professor,
Head of the Department of Philosophy and Social Sciences
Chernihiv Polytechnic National University
(Chernihiv, Ukraine) E-mail: shakunn@stu.cn.ua

Shcherbyna Nataliia

<https://orcid.org/0009-0002-5573-0505>

Researcher ID KHU-4191-2024

PhD in Historical Sciences, Associate Professor of the Department of
Department of Pedagogy and Professional Ethics
of the Faculty of Humanities (full-time and part-time education)
Penitentiary Academy of Ukraine
(Chernihiv, Ukraine) E-mail: natalboyko@gmail.com

SPIRITUALITY AS A FACTOR IN SUPPORTING THE MENTAL HEALTH OF HIGHER EDUCATION STUDENTS

The article is devoted to the philosophical and anthropological understanding of spirituality as a factor in supporting the mental health of higher education students in the context of war and the post-traumatic challenges of modern Ukrainian society. It is determined that the mental health of higher education students is not only a psychological or medical-clinical characteristic, but also a holistic anthropological phenomenon, in which the spiritual dimension plays a leading role, associated with meaning-making, value self-determination, and self-transcendence of the personality within the educational environment. The worldview, meaning-creating and regulatory functions of spirituality are outlined, which ensure the internal integrity of higher education seekers, their spiritual attitude, existential stability and ability to adapt in conditions of military and social instability. The necessity of overcoming reductionist approaches to understanding mental health in an educational context is substantiated, and the importance of interdisciplinary and philosophical-anthropological approaches to its study is emphasised. It is shown that spiritual support for the mental health of higher education students has not only an individual but also a sociocultural

dimension, in which religious and spiritual institutions, in particular the church and chaplaincy, play an important role, as their activities contribute to the formation of an educationally supportive environment and the strengthening of the mental health of young students.

The purpose of this article is to provide a philosophical and anthropological understanding of spirituality as a factor in maintaining the mental health of higher education students, and to identify its worldview, meaning-creating, and regulatory role in ensuring internal integrity, existential stability, and the ability to adapt in the context of the modern educational space.

The procedure for theoretical and methodological research is determined by the interdisciplinary nature of the problem of spirituality within the context of an individual's mental health, as well as the need for its holistic philosophical understanding. The methodological basis of the research is a philosophical and anthropological approach, which enables us to consider a person as a holistic being that encompasses the psychological, spiritual, and sociocultural dimensions of existence.

*The scientific **novelty** of the study lies in the philosophical and anthropological understanding of spirituality as a fundamental factor in maintaining the mental health of higher education students. The work transcends reductionist approaches to understanding mental health, which primarily reduce it to a psychological or medical-clinical category, and substantiates spirituality as a worldview, a meaning-creating and regulatory resource for ensuring the internal integrity of the personality. For the first time, the role of spirituality in the formation of existential stability and adaptive capacity among higher education seekers in the modern educational space has been revealed.*

Conclusions. *The study substantiates the proposition that mental health is a holistic anthropological phenomenon, in which the spiritual dimension plays a key role. Spirituality, in the philosophical and anthropological sense, is defined as a person's ability to create meaning, transcend oneself, and determine one's values, which ensures the internal consistency of experiences, beliefs, and life practices. Spiritual support for mental health in contemporary Ukrainian society has not only an individual but also a distinct socio-cultural dimension. Religious and spiritual institutions, particularly the church and chaplaincy, play a crucial role in this, as their activities extend beyond religious practice to include social services, volunteering, and psychological and existential support for diverse population groups. Thus, spirituality emerges as a multidimensional factor in preserving and strengthening the mental health of individuals and society.*

Keywords: *mental health of higher education students; spirituality; educational space; meaning-making; post-traumatic growth; existential resilience.*

Стаття надійшла до редакції 08.12.2025

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор **Аніщенко В.О.**